

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

IV. ÚS 171/04-5

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí senátu 19. mája 2004 predbežne prerokoval sťažnosť RNDr. E. K., t. č. v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Banská Bystrica - Kráľová, ktorou namieta porušenie čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, porušenie svojich základných práv podľa čl. 17 ods. 2 a čl. 18 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a porušenie práva podľa čl. 4 ods. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd postupom Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky, a takto

r o z h o d o l :

Sťažnosť RNDr. E. K. o d m i e t a ako neprípustnú.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 5. mája 2004 doručená sťažnosť RNDr. E. K. (ďalej len „sťažovateľ“), t. č. vo výkone trestu odňatia slobody v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Banská Bystrica - Kráľová (ďalej len „ústav na výkon trestu odňatia slobody“), ktorou namietal porušenie čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), porušenie jeho základných práv podľa čl. 17

ods. 2 a čl. 18 ods. 2 ústavy a porušenie práva podľa čl. 4 ods. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) postupom Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky (ďalej len „zbor“).

Sťažovateľ uviedol, že: *«I. V NVÚ Dubnica n/Váhom začiatkom júna 2000 som bol zaradený na pracovisku RŠO EURO OBUV na ručné šitie topánok značky „rieker“ pre súkromnú firmu. V dňoch 5. 6. a 6. 6. 2000 som odmietol prinútenú prácu, na ktorú ma zaradili proti mojej vôle a súhlasom. Za odmietnutie práce ma potrestali s umiestnením do uzavretého oddelenia celodenne na dobu 10 dní. Podľa rozhodnutia č. j. ÚR č. 11/2000 v NVÚ Dubnici n/Váhom zo dňa 29. 6. 2000 viazali ma nahradiť aj náklady výkonu trestu vo výške 800 Sk a s rozhodnutím č. j.: KNA č. 9/2000 zo dňa 6. 6. 2000 aj 160 Sk za neospravedlnenú absenciu.*

II. Začiatkom februára 2004, v ÚVTOS Banská Bystrica - Kráľová zaradili ma opäťovne na ručné šitie topánok značky „rieker“ pre súkromnú firmu. Ani na túto prácu som sa neponúkol dobrovoľne a keď som odmietol vykonať pridelenú prácu potrestali ma s celodenným umiestnením do uzavretého oddelenia na dobu 15 dní. S rozhodnutím č. j. 19 - 9118/20-04 v ÚVTOS Banská Bystrica - Kráľová zo dňa 1. 3. 2004, viazali mňa nahradiť aj náklady výkonu trestu vo výške 1 575 Sk. Proti disciplinárnemu trestu som sa odvolal, no zatiaľ sa nikto s tým nezaoberal a nikto mi nič neoznámil. Na moju žiadosť zatiaľ nereagoval ani dozorujúci prokurátor.»

V nadväznosti na uvedené poukázal sťažovateľ na to, že *„Disciplinárne tresty počas výkonu trestu odňatia slobody zaznamenávajú do osobnej karty odsúdeného. Odmietnutie (nútenej práce) pridelenej práci považuje ZVJS za závažný disciplinárny priestupok, ktorý negatívne ovplyvní tak samotný výkon trestu, ako aj možnosť podmieneného prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody. To znamená, že porušenie článku a zákaze nútenej práce v tomto prípade neznamená iba jednorázové porušenie tohto zákazu lebo jeho následky pretrvávajú aj v súčasnosti. Odvolanie proti disciplinárnym trestom nemá žiadny praktický význam (o tom som sa presvedčil mnohokrát) a má iba formálny charakter“.*

Sťažovateľ poznamenáva, že má vedomosť o tom, že podľa poslednej vety § 25 zákona č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o výkone trestu odňatia slobody“) je „Každý odsúdený zaradený do práce povinný pracovať“. V súvislosti s tým mu však nie je jasné a nikto mu „... ani nevysvetlil, prečo ZVJS vyžaduje prekvalifikáciu človeka s vysokoškolským vzdelaním na obuvníka podľa spomínaného zákona“, a ďalej dodáva, že „Ústava a medzinárodné zmluvy majú väčšiu právnu silu ako zákon o výkone trestu odňatia slobody“.

Z uvedeného sťažovateľ vyvodzuje názor, „... že ZVJS nedodržel ani ústavu ani medzinárodné zmluvy. Opravné prostriedky vo výkone trestu sú natolko neúčinné a formálne, že nemá žiadny praktický význam od nich očakávať spravodlivé a zákonné riešenie v reálnom čase“.

Odvolávajúc sa na čl. 12 ods. 1 ústavy, podľa ktorého „Základné práva a slobody sú neodňateľné, nepremlčateľné a nescudziteľné“, sťažovateľ navrhuje, aby ústavný súd o jeho sťažnosti rozhodol takto:

- „1) Uznané namietané porušenie
- 2) Zrušil všetky rozhodnutia ZVJS v danej veci
- 3) Priznal primerané finančné zadosťučinenie vo výške 5 000 000 Sk (päť miliónov Sk) za fyzické a psychické utrpenie a nezvýhodnenie mojej osoby počas výkonu trestu následkom nútenej práci“.

II.

Ústavný súd je podľa čl. 127 ods. 1 ústavy oprávnený rozhodovať o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Ústavný súd podľa § 25 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) každý návrh predbežne prerokuje na neverejnom zasadnutí bez prítomnosti navrhovateľa.

Pri predbežnom prerokovaní každého návrhu ústavný súd skúma, či dôvody uvedené v § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde nebránia jeho prijatiu na ďalšie konanie. Podľa tohto ustanovenia návrhy vo veciach, na prerokovanie ktorých nemá ústavný súd právomoc, návrhy, ktoré nemajú zákonom predpísané náležitosti, neprípustné návrhy alebo návrhy podané niekým zjavne neoprávneným, ako aj návrhy podané oneskorene môže ústavný súd na predbežnom prerokovaní odmietnuť uznesením bez ústneho pojednávania. Ústavný súd môže odmietnuť aj návrh, ktorý je zjavne neopodstatnený.

Sťažovateľ namieta, že v jeho prípade bol postupom zboru porušený:

- čl. 2 ods. 2 ústavy, podľa ktorého „Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon“,

- čl. 17 ods. 2 ústavy, podľa ktorého „Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Nikoho nemožno pozbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok“,

- čl. 18 ods. 2 písm. a) ústavy, podľa ktorého „Ustanovenie odseku 1 sa nevzťahuje na práce ukladané osobám vo výkone trestu odňatia slobody alebo osobám vykonávajúcim iný trest, nahradzujúci trest odňatia slobody“,

- čl. 4 ods. 2 dohovoru, podľa ktorého „Od nikoho sa nebude vyžadovať, aby vykonával nútené alebo povinné práce“.

Podľa § 53 ods. 1 zákona o ústavnom súde sťažnosť nie je prípustná, ak sťažovateľ nevyčerpal opravné prostriedky alebo iné právne prostriedky, ktoré mu zákon na ochranu jeho základných práv alebo slobôd účinne poskytuje a na ktorých použitie je sťažovateľ oprávnený podľa osobitných predpisov.

Podľa § 15 ods. 1 zákona o výkone trestu odňatia slobody „Odsúdený smie na uplatnenie svojich práv a oprávnených záujmov podávať sťažnosti a žiadosti príslušným orgánom; sťažnosť, prípadne žiadosť sa musí bez meškania odoslať orgánu, ktorému je adresovaná. V zariadeniach zboru, v ktorých sa vykonáva trest, sa vytvárajú také podmienky na podávanie sťažností a žiadostí odsúdených, aby bolo vylúčené ich zneužitie. Riaditeľ ústavu určí okruh osôb poverených preberaním a odosielaním sťažností a žiadostí a ich evidenciou“.

Druhý odsek citovaného zákonného ustanovenia umožňuje odsúdenému, ktorý o to žiada, rozhovor s riaditeľom nápravovýchovného ústavu, prokurátorom, sudcom alebo orgánom, ktorý vykonáva kontrolu nápravovýchovného ústavu. V zmysle tretieho odseku tohto zákonného ustanovenia má odsúdený právo na poskytovanie právnej pomoci právnym zástupcom, ktorý má oprávnenie v medziach svojho splnomocnenia korešpondovať a hovoriť s ním bez obmedzenia. Správa ústavu je povinná vytvoriť podmienky, aby osoba poverená zborom mohla rozhovory medzi odsúdeným a právnym zástupcom vidieť, nie však počuť. Napokon štvrtý odsek tohto zákonného ustanovenia ukladá príslušníkom zboru povinnosť dbať o zachovávanie práv, ktoré majú odsúdení vo výkone trestu.

V nadväznosti na to je potrebné poukázať aj na zákonný mechanizmus, ktorý má sťažovateľ k dispozícii, v zmysle § 24 ods. 3 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. Ide o právo na poskytnutie právnej pomoci advokátom (§ 20 ods. 3 citovaného zákona), eventuálne o možnosť požiadať o poskytnutie právnej pomoci bezplatne alebo za zníženú odmenu (§ 24 ods. 3 citovaného zákona).

Podľa § 44 ods. 1 zákona o výkone trestu odňatia slobody „Dozor nad zachovávaním zákonnosti v miestach, kde sa vykonáva trest, vykonáva prokurátor podľa ustanovení zákona o prokuratúre“. V súvislosti s tým sú podľa druhého odseku tohto zákonného ustanovenia orgány zboru povinné umožniť prokurátorovi vstup do všetkých miest, kde sa trest vykonáva, a hovoriť s odsúdenými bez prítomnosti tretej osoby, odoslať prokurátorovi do 24 hodín jemu určenú sťažnosť alebo žiadosť odsúdeného, oznamovať prokurátorovi bez

meškania udalosti a skutočnosti, ktoré by mohli byť na ujmu úspešnému zaobchádzaniu s odsúdenými, a vykonávať príkazy prokurátora týkajúce sa zachovávanía predpisov o výkone trestu a na jeho žiadosť mu podávať potrebné vysvetlenia a predkladať mu spisy a iné písomnosti týkajúce sa výkonu trestu.

V zmysle § 18 ods. 1 zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení zákona č. 458/2003 Z. z. (ďalej len „zákon o prokuratúre“) prokurátor dozerá na to, aby sa v miestach, kde sa vykonáva väzba, trest odňatia slobody (...), dodržiavali zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy.

Na základe § 18 ods. 2 písm. c) zákona o prokuratúre prokurátor je povinný písomným príkazom zrušiť alebo pozastaviť vykonávanie rozhodnutia, príkazu alebo opatrenia orgánov vykonávajúcich správu miest uvedených v odseku 1 alebo ich nadriadeného orgánu, ak sú v rozpore so zákonom alebo s iným všeobecne záväzným právnym predpisom.

Podľa § 31 ods. 1 zákona o prokuratúre prokurátor preskúmava zákonnosť postupu a rozhodnutí orgánov (...) aj na základe podnetu, pričom je oprávnený vykonať opatrenia na odstránenie zistených porušení, ak na ich vykonanie nie sú podľa osobitných zákonov výlučne príslušné iné orgány.

Podľa § 34 ods. 1 zákona o prokuratúre „Podávateľ podnetu môže žiadať o preskúmanie zákonnosti vybavenia svojho podnetu opakovaným podnetom, ktorý vybaví nadriadený prokurátor (§ 54 ods. 2 zákona o prokuratúre)“.

Podľa § 35 ods. 1 zákona o prokuratúre je prokurátor pri vybavovaní podnetu povinný prešetriť všetky okolnosti rozhodné na posúdenie, či došlo k porušeniu zákona alebo iného všeobecne záväzného právneho predpisu, či sú splnené podmienky na podanie návrhu na začatie konania pred súdom alebo na podanie opravného prostriedku, či môže vstúpiť do už začatého konania pred súdom alebo vykonať iné opatrenia, na ktorých vykonanie je podľa zákona oprávnený.

Prokurátor posudzuje podnet podľa obsahu, pričom prihliada na všetky skutočnosti, ktoré počas prešetrovania vyšli najavo (§ 35 ods. 2 zákona o prokuratúre).

Ak prokurátor zistí, že podnet je dôvodný, vykoná opatrenia na odstránenie porušenia zákona a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov podľa tohto zákona alebo podľa osobitných predpisov (§ 35 ods. 3 zákona o prokuratúre).

Podľa § 6 ods. 1 písm. a) zákona o prokuratúre nadriadený prokurátor je oprávnený vydať podriadenému prokurátorovi pokyn, ako má postupovať v konaní a pri plnení úloh.

Podľa § 4 ods. 1 písm. h) zákona č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o zbore väzenskej a justičnej stráže“) zbor v rámci svojej pôsobnosti vybavuje sťažnosti podľa osobitného predpisu, ktoré sa vzťahujú na postup orgánov zboru.

Predmetom sťažnosti je namietané porušenie označených práv sťažovateľa, (nachádzajúceho sa v súčasnosti vo výkone trestu v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Banská Bystrica - Kráľová), ku ktorému malo dôjsť postupom zboru spočívajúcim v tom, že bol napriek výslovnému odmietnutiu nútené zaradený do práce. Za odmietnutie práce mu bol uložený disciplinárny trest. K uvedenej situácii došlo u neho počas výkonu trestu opakovane, po prvýkrát v roku 2000 (v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Dubnica nad Váhom) a po druhýkrát začiatkom februára 2004, keď sa proti disciplinárnemu trestu (uloženému mu rozhodnutím č. k. 19-9118/20-04 z 1. marca 2004) „odvolal“, ale ako tvrdí, do podania sťažnosti ústavnému súdu sa „... s týmto nezaoberal a nikto mi nič neoznámil. Na moju sťažnosť zatiaľ nereagoval ani dozorujúci prokurátor“. V súvislosti s uloženými disciplinárnymi trestami upriamuje sťažovateľ pozornosť na to, že tieto sa zaznamenávajú do osobnej karty odsúdeného, „... ktorý negatívne ovplyvní tak samotný výkon trestu, ako aj možnosť podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody“.

Pokiaľ sťažovateľ tvrdí, že proti uloženiu disciplinárneho trestu podal sťažnosť, na ktorú „... zatiaľ nereagoval ani dozorujúci prokurátor“, pričom bez toho, aby vyčkal na rozhodnutie o nej, sa obrátil (odvolávajúc sa na čl. 127 ústavy) na ústavný súd, je okrem iného potrebné konštatovať, že jeho sťažnosť bola ústavnému súdu podaná predčasne.

Ústavný súd ďalej upriamuje pozornosť na svoju judikatúru, ktorá sa ustálila na názore (napr. IV. ÚS 80/03), že účinným prostriedkom ochrany namietaného porušenia základných práv je aj opakovaný podnet podľa § 34 ods. 1 zákona o prokuratúre. Opakovaný podnet zakladá povinnosť prokurátora aj nadriadeného prokurátora zaoberať sa ním, vybaviť ho a spôsob vybavenia oznámiť podnecovateľovi.

Podľa § 31 ods. 2 zákona o prokuratúre je totiž podnet definovaný ako písomná alebo ústna žiadosť, návrh alebo iné podanie fyzickej osoby alebo právnickej osoby, ktoré smeruje k tomu, aby prokurátor vykonal opatrenia v rozsahu svojej pôsobnosti, najmä aby podal návrh na začatie konania pred súdom alebo opravný prostriedok, aby vstúpil do už začatého konania alebo vykonal iné opatrenia na odstránenie porušenia zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov, na ktorých vykonanie je podľa zákona oprávnený.

Využitie všetkých označených právnych prostriedkov je v zmysle § 53 ods. 1 zákona o ústavnom súde jednou z nevyhnutných podmienok prípustnosti sťažnosti podľa čl. 127 ods. 1 ústavy, čo sa v celom rozsahu vzťahuje aj na individuálnu ochranu základných práv a slobôd pred ústavným súdom.

Z princípu subsidiarity ako jedného zo základných pojmových znakov právomoci ústavného súdu podľa čl. 127 ods. 1 ústavy taktiež vyplýva, že nejde o právny prostriedok nápravy, ktorý by bolo možné využiť súčasne s inými prostriedkami nápravy, ktoré má sťažovateľ k dispozícii, ale že sťažnosť je prípustná iba vtedy, ak napriek vyčerpaniu všetkých prípustných právnych možností nápravy dôjde k porušeniu základných práv alebo slobôd sťažovateľa (m. m. IV. ÚS 21/02). Zmyslom a účelom tohto princípu je to, že ochrana ústavnosti nie je a ani podľa povahy veci nemôže byť výlučne úlohou ústavného

súdu, ale úlohou všetkých orgánov verejnej moci v rámci im zverených kompetencií. Ústavný súd predstavuje v tejto súvislosti ultima ratio inštitucionálny mechanizmus, ktorý nasleduje až v prípade nefunkčnosti alebo zlyhania všetkých ostatných orgánov verejnej moci, ktoré sa na ochrane ústavnosti podieľajú. Sťažovateľ si preto nemôže vybrať orgán verejnej moci, ktorý má poskytnúť ochranu pred tvrdým porušením jeho práv. Ústavnou i zákonnou povinnosťou sťažovateľa bolo vyčerpať všetky právne prostriedky ochrany jeho označených práv, ktorých porušenie namieta, tak ako to umožňuje právny poriadok Slovenskej republiky. Až po ich vyčerpaní, za predpokladu, že by boli splnené ostatné ústavné aj zákonné podmienky, by mohla byť daná právomoc ústavného súdu.

Sťažovateľ bol preto pred tým, než sa obrátil na ústavný súd, povinný využiť tieto dostupné právne prostriedky ochrany jeho základných práv a vyčkat' na rozhodnutie príslušného orgánu o nich, resp. na výsledok ich vybavenia. Z toho dôvodu jeho názor, že *„Opravné prostriedky sú vo výkone trestu natol'ko neúčinné a formálne, že nemá žiadny praktický význam od nich očakávať spravodlivé a zákonné riešenie v reálnom čase“*, nie je možné prijať. Keďže sťažovateľ nevyužil všetky možnosti ochrany svojich základných práv podľa citovaných noriem zákona o prokuratúre a zákona o výkone trestu odňatia slobody a zákona o Zbore väzenskej a justičnej strážne a ničím nepreukázal, že tak neurobil z dôvodov hodných osobitného zreteľa (§ 53 ods. 2 zákona o ústavnom súde), ústavný súd dospel k záveru, že sťažnosť nie je prípustná.

Vychádzajúc z týchto právnych názorov a skutkového stavu ústavný súd odmietol sťažnosť ako neprípustnú už po predbežnom prerokovaní (§ 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde).

Nad rámec uvedeného napokon ústavný súd poznamenáva, že zákon o výkone trestu odňatia slobody výslovne stanovuje, že odsúdený, ktorý bol zaradený do práce, je povinný pracovať (§ 25 citovaného zákona). V súvislosti s tým treba pripomenúť, že ani podľa ústavy [čl. 18 ods. 2 písm. a)], Listiny základných práv a slobôd [čl. 9 ods. 2 písm. a)], dohovoru [čl. 4 ods. 3 písm. a)] a rovnako ani podľa príslušných medzinárodných konvencií

sa práce ukladané osobám vo výkone trestu odňatia slobody nepovažujú za nútené práce, ktoré sú podľa nich zakázané.

Vzhľadom na to, že sťažnosť bola odmietnutá a rozhodnutie o zrušení sťažovateľom požadovaných rozhodnutí, ako aj rozhodnutie o priznaní primeraného finančného zadosťučinenia je viazané na vyslovenie porušenia práva alebo slobody sťažovateľa (čl. 127 ods. 2 prvá veta ústavy), bolo už bez právneho významu, aby sa ústavný súd zaoberal týmito ďalšími požiadavkami sťažovateľa.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 19. mája 2004